

ข้อจำกัดและศักยภาพของการผลิตข้าวสังข์หยดในจังหวัดพัทลุง เพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์

Constraints and Potential of Sangyod Rice Production in Phatthalung Province to Access the Certification Rice Organic Standards

สมควร วรณรัตน์^{1,2}, อุไรวรรณ ทองแกมแก้ว^{1*} และ ปริศนา วงศ์ล้อม¹

Somkuan Wannarat^{1,2}, Uraiwan Tongkaemkaew^{1*} and Prisana Wongloam¹

บทคัดย่อ: การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อจำกัดและศักยภาพที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์เพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ ประชากรศึกษาคือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุงที่ขอขึ้นทะเบียนเพื่อตรวจประเมินแปลงข้าวตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์ จำนวน 280 ราย เก็บข้อมูลในฤดูกาลปี 2558/59 โดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างและการประชุมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรไม่ผ่านการรับรอง 65 ราย ผ่านการรับรองระยะปรับเปลี่ยน 121 ราย และผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ 94 ราย มาตรฐานที่ได้รับการรับรองคือมาตรฐาน IFOAM และ Organic Thailand สำหรับข้อจำกัดต่อความสำเร็จในการปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์พบว่า การไม่มีช่องทางการตลาดมากที่สุด ร้อยละ 95.36 รองลงมาคือ การขาดแคลนโรงสีข้าวที่ผ่านมาตรฐานอินทรีย์และ GMP ร้อยละ 95.00 ส่งผลให้ผลผลิตที่นำมาบรรจุภัณฑ์มีน้อยเพียงร้อยละ 9.46 นอกจากนี้ยังพบการระบาดของศัตรูข้าวในโรงเก็บ ร้อยละ 84.29 ส่วนศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตข้าวอินทรีย์พบว่า เกษตรกรสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานได้มากที่สุดคือ การจัดการดินและปุ๋ย ร้อยละ 94.29 รองลงมาคือ การเก็บเกี่ยวผลผลิตและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 81.21 และการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 80.50

คำสำคัญ: การปฏิบัติข้าวอินทรีย์, ระยะปรับเปลี่ยน, ใบรับรองอินทรีย์, มาตรฐานออร์แกนิกไทยแลนด์, มาตรฐาน IFOAM

ABSTRACT: The objective of this study was to investigate the constraints and potential of Sangyod organic rice cultivation to get the certified rice organic standards. The population studied was the organic rice farmers in Phatthalung Province who registered for the inspection, 280 people. Data were collected in rice production season 2015/16 by using semi-structured questionnaires and focus groups. The results showed that 65 farmers did not pass the certified standards, 121 farmers got organic practices in a conversion period and 94 farmers got the certificate; IFOAM and Organic Thailand standards. The most important constraints contributing to get Sangyod organic rice standard are the lack of marketing channels, 95.36%, followed by the lack of rice mills that passed the organic and GMP standards, 95.00% resulting in only 9.46% of the products left for packaging. In addition, the outbreak of storage rice pests, 84.29% was also the problem. Most of farmers in this area have potential to get the organic certification mainly in terms of soil and fertilizer managements

¹ คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 222 หมู่ 2 ต. บ้านพร้าว อ. ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, 222 Moo 2 Baan Poaw Sub-district, Papayom District, Phatthalung Province 93210, Thailand

² สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง 8/8 Chaiburee Alley, ตำบล คูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง พัทลุง 93000

Phatthalung Provincial Agricultural Extension Office, 8/8 Chaiburee Alley, Khuha Sawan Sub-district, Mueang Phatthalung District, Phatthalung Province 93000, Thailand

* Corresponding Author: uraiwan@tsu.ac.th.

(94.29%), followed by harvesting and post-harvest practices (81.21%), and quality management in the pre-harvest process (80.50%).

Keywords: organic practices, modification period, organic certificate, Organic Thailand standard, IFOAM standard

บทนำ

ประชากรทั่วโลกมีความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้จากข้อมูลภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2556-2560) ทั่วโลกมีพื้นที่ทำการเกษตรแบบอินทรีย์เพิ่มขึ้นจาก 43.1 ล้านเฮคเตอร์ เป็น 69.8 ล้านเฮคเตอร์ (FiBL and IFOAM, 2019) ดังนั้นมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปัจจุบันมีมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หลายมาตรฐานซึ่งเป็นไปตามที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้น แต่โดยเนื้อหาสาระมีความคล้ายคลึงกัน สำหรับประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 เพื่อขับเคลื่อนการปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรแบบทั่วไปมาเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2560) จังหวัดพัทลุงก็ได้นำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติมาปรับใช้ในกิจกรรมการทำนาแบบอินทรีย์ ซึ่งในปี 2558/59 จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่การผลิตข้าวทั้งหมด 136,538 ไร่ แยกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การผลิตข้าวแบบทั่วไปที่ใช้ปุ๋ยเคมีและใช้สารเคมี 131,878.24 ไร่หรือ ร้อยละ 96.58 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด 2) การผลิตข้าวแบบ GAP 3,492.65 ไร่ หรือร้อยละ 2.55 และ 3) การผลิตข้าวแบบอินทรีย์ 1,167.11 ไร่หรือ ร้อยละ 0.85 (กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร, 2559) จะเห็นได้ว่าการผลิตข้าวแบบอินทรีย์มีพื้นที่ปลูกน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่การผลิตข้าวแบบทั่วไป ทั้งนี้อาจเนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพของครัวเรือนที่ต่างกัน เช่น ด้านมนุษย ด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านกายภาพ และด้านสังคม (Ellis, 2003) และการผลิตข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวพันธุ์สังข์หยด เนื่องจากเป็นข้าว GI และเป็นข้าวสุขภาพที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงเป็นที่นิยมของผู้บริโภค

ดังนั้นการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาข้อจำกัดและศักยภาพที่ส่งผลต่อความสำเร็จในระบบการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของจังหวัดพัทลุงที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์เพิ่มขึ้นและขยายผลการผลิตข้าวอินทรีย์ให้กว้างขวางมากขึ้น

วิธีการศึกษา

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา ทำการเลือกพื้นที่อำเภอในจังหวัดพัทลุงแบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่มีกลุ่มทำนาข้าวอินทรีย์ จำนวน 9 อำเภอ ได้แก่ เมือง ควนขนุน เขาชัยสน บางแก้ว ปากพะยูน ตะโหมด ปาบอน ศรีบรรพต และศรีนครินทร์

2. กลุ่มตัวอย่างการศึกษา เลือกกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างแบบเจาะจงทั้งหมดที่ทำนาข้าวพันธุ์สังข์หยดอินทรีย์ จำนวน 22 กลุ่ม ที่ขอขึ้นทะเบียนเพื่อตรวจประเมินแปลงข้าวตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์รวมสมาชิก 280 ราย

3. การเก็บข้อมูล ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ในช่วงเดือนมกราคม-กรกฎาคม พ.ศ. 2560 โดยสอบถามการปลูกข้าวในฤดูกาล 2558/59 ซึ่งมีประเด็นสอบถามเกี่ยวกับระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ในแปลงนา เช่น ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านกายภาพ ด้านเงินทุน ด้านชีวภาพ และด้านการตลาด และข้อเสนอนะอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวถือว่าเป็นทุนของครัวเรือนที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จากนั้นทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการประชุมกลุ่ม (Focus group) เพื่อยืนยันและตรวจสอบข้อมูล เช่น ประเด็นที่เป็นข้อจำกัดและศักยภาพที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการผลิตข้าวอินทรีย์ แนวทางการปฏิบัติ

ในการผลิตข้าวเพื่อให้ผ่านการรับรอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการการตีความและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมโดยแสดงค่าทางสถิติ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มนำมาตรวจสอบสามเส้าด้านผู้ให้ข้อมูล (Investigator triangulation) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) พร้อมแสดงตารางประกอบเพื่อใช้ในการสนับสนุนการอธิบายข้อมูลผลเชิงปริมาณ

ผลและวิจารณ์

ลักษณะของครัวเรือนเกษตรกรที่ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุง

ลักษณะของครัวเรือนเกษตรกรที่ผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ในจังหวัดพัทลุงพบว่า ส่วนใหญ่เริ่มปลูกข้าวอินทรีย์ก่อนปี พ.ศ. 2558 (อยู่ในช่วงประมาณ 2-5 ปี) เกษตรกรจำนวน 280 ราย มีพื้นที่ผลิตข้าวทั้งหมด 2,925.86 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.14 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมดของจังหวัดพัทลุง ในฤดูกาลทำนาปี 2558/59 (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2559) ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ผลิตข้าวอินทรีย์ทั้งหมด 1,167.11 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.90 ของพื้นที่ผลิตข้าวของเกษตรกรตัวอย่าง ได้ผลผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ย 377 กก.ต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 3,023 บาทต่อไร่ และมีกำไรเฉลี่ย 2,491 บาทต่อไร่ ผลผลิตที่ได้รับส่วนใหญ่จำหน่ายและเก็บไว้เพื่อบริโภคบางส่วนและมีส่วนน้อยที่เก็บไว้เพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียวจากการขึ้นทะเบียนของเกษตรกร 280 ราย เพื่อขอตรวจรับรองแปลงนาข้าวอินทรีย์ คิดเป็นร้อยละ 1.61 ของเกษตรกรที่ผลิตข้าวทั้งหมด ในปีเดียวกันของจังหวัดพัทลุง (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2559) พบว่า ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ 65 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.21 ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน (ยังไม่ได้รับใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์)

121 ราย คิดเป็นร้อยละ 43.21 และผ่านการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ 94 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.57 โดยแบ่งเป็นเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน IFOAM 53 ราย คิดเป็นร้อยละ 56.38 และมาตรฐาน Organic Thailand 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 43.62 จากที่เกษตรกรมีการปฏิบัติการทำนาแบบอินทรีย์แม้ว่าส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับใบรับรองแต่กลับพบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจที่จะผลิตข้าวอินทรีย์ต่อไป คิดเป็นร้อยละ 86.07 ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าผลิตข้าวอินทรีย์มีความปลอดภัยต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่เหลือคือไม่แน่ใจ (Table 1) จากการศึกษานี้พบว่า การผลิตข้าวสังข์หยดมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยและกำไรสุทธิต่างจาก อรกข (2555) พบว่าการผลิตข้าวอินทรีย์มีต้นทุนเฉลี่ย 3,252.56 บาทต่อไร่ กำไรสุทธิเฉลี่ย 263.17 บาทต่อไร่ และแม้ว่าผลผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์เฉลี่ย (377 กก.ต่อไร่) ต่ำกว่าผลผลิตเฉลี่ย (397 กก.ต่อไร่) จากการทดลองการปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์โดยการย้ายกล้าจำนวน 3 ต้นต่อกอ (จิตรา และคณะ, 2560) แต่ก็มีเกษตรกรบางรายที่สามารถผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ได้ผลผลิตสูงถึง 857 กก.ต่อไร่ ซึ่งการให้ผลผลิตที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเนื่องจากเกษตรกรอยู่ในช่วงปรับเปลี่ยนของการผลิตข้าวอินทรีย์ ขณะที่เกษตรกรที่ให้ผลผลิตสูงได้ผ่านระยะปรับเปลี่ยนของการผลิตอินทรีย์มาแล้ว ดังที่ Surekha et al. (2013) กล่าวว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าวเพียงอย่างเดียวส่งผลต่อการให้ผลผลิตต่ำในช่วงแรกติดต่อกัน 4 ปี และหลังจากนั้นผลผลิตก็เริ่มสูงขึ้นใกล้เคียงกับการผลิตข้าวที่ใช้ปุ๋ยเคมีในปีที่ 5 สำหรับความแตกต่างของผลผลิตเกษตรกรให้ความเห็นว่า การปรับปรุงบำรุงดิน เช่น การปลูกปอเทืองเป็นพืชปุ๋ยสด การใส่ปุ๋ยคอกในแปลงนาช่วงพักดิน และการผลิตข้าวด้วยวิธีปักดำส่งผลต่อการให้ผลผลิตสูง ขณะที่แปลงนาที่มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสดและการใส่ปุ๋ยคอกน้อย รวมถึงการผลิตข้าวด้วยวิธีหว่านสำรวยหรือหว่านข้าวแห้งส่งผลต่อการเกิดวัชพืชขึ้นในนาข้าวจำนวนมาก และทำให้ผลผลิตต่ำ

Table 1 Organic rice characteristics in Phatthalung province (year 2015/2016)

Characteristics		%
<i>Planted area and yield</i>		
1. Total of rice planted area (rai)	2,925.86	2.14 ^{1/}
2. Organic rice planting area (rai)	1,167.11	39.90 ^{2/}
3. Organic rice yield (kg/rai)	377	43.95 ^{3/}
<i>Household characteristic</i>		
1. Household of organic rice (HH.)	280	1.61 ^{4/}
2. Year of started grow organic rice		
2.1 Before 2015 (HH.)	232	82.86
2.2 2015 to present (HH.)	48	17.14
3. Utilization of rice products		
3.1 Consumption and selling rice husk (HH.)	142	50.71
3.2 Consumption and selling brown rice (HH.)	97	34.64
3.3 Consumption only (HH.)	41	14.64
<i>Production cost and profit</i>		
1. Mean of production cost (baht/rai)	3,023	58.09 ^{5/}
2. Mean of profit from organic rice (baht/year)	2,491	47.86 ^{6/}
<i>Result of organic standard inspection in year 2015 and 2016</i>		
1. Not certified group (HH.)	65	23.21
2. Conversion period group (HH.)	121	43.21
3. Organic certified group	94	33.57
3.1 IFOAM	53	56.38
3.2 Organic Thailand	41	43.62
4. Satisfy to continue to rice organic practices	241	86.07

^{1/}Total of planted rice area in season of Phatthalung in year 2015; 136,538 rai , ^{2/}Famers sample 280 hh; total rice planted area 2,925.86 rai (organic and conventional) in season 2015/16, ^{3/} Highest yield of Sangyod's rice in season 2015/16 from famers sample 280 hh is 857 kg./rai , ^{4/} Total of famer of Phatthalung in year 2015; 17,379 households ^{5/} Mean income from rice in season 2015/16 from famers sample 280 hh is 5,514 baht/rai, ^{6/} Mean income from Sangyod's rice in season 2015/16 from famers sample 280 hh is 5,204 baht/rai

ข้อจำกัดต่อความสำเร็จของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดเพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ข้อจำกัดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรในการปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์ จำแนกตามปัจจัย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์พบว่าเกษตรกรใช้เวลาในการดูแลรักษาแปลงข้าวอินทรีย์มากกว่าแปลงข้าวเคมี เช่น การถอนวัชพืช การจัดการดินด้วยการปลูกพืชปุ๋ยสดหรือใส่ปุ๋ยคอก ใช้เวลานานกว่าหว่านปุ๋ยเคมี ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่แม้ว่ามีอายุอยู่ในวัยทำงานแต่อายุค่อนข้างไปทางวัย

สูงอายุ (เฉลี่ยอายุ 58.8 ปี) อีกทั้งยังมีปัญหาด้านสุขภาพและส่วนใหญ่เกษตรกรให้ความเห็นว่าการไม่มีทายาทในการต่อยอดอาชีพทำนาทำให้ขาดกำลังใจในการทำนา 2) ปัจจัยด้านกายภาพพบว่า การที่ไม่มีโรงสีข้าวที่ผ่านการรับรองตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรือ GMP ทำให้ผลิตภัณฑ์ข้าวสารไม่ผ่านการรับรองซึ่งทั้งจังหวัดพัทลุงมีโรงสีข้าวที่ผ่านการรับรองตามมาตรฐาน GMP เพียง 1 โรงเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดอื่น คือ ปัญหาน้ำท่วมแปลงนา ถนนเข้าไม่ถึงแปลงนา แปลงใกล้เคียงไม่ทำเกษตรอินทรีย์ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและขาดการวิเคราะห์ดิน

เพื่อจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดินและสารตกค้างในดิน 3) ปัจจัยด้านเงินทุนพบว่า ค่าจ้างแรงงานของเกษตรกรค่อนข้างสูง (เฉลี่ย 1,815 บาทต่อไร่) ขณะที่ สุขใจ (2554) กล่าวว่า ค่าจ้างแรงงานในการผลิตข้าวแบบทั่วไป เฉลี่ย 1,243.15 บาทต่อไร่ 4) ปัจจัยด้านชีวภาพพบว่า มีปัญหาการระบาดของศัตรูเมล็ดข้าวในโรงเก็บ ได้แก่ นก หนู และมอด อีกทั้งยังมีการระบาดของวัชพืช ได้แก่ หญ้าต่าง ๆ กก และข้าววัชพืช เกิดขึ้นเป็นประจำโดยเฉพาะช่วงแล้งสลับกับฝน ซึ่งต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานถอนวัชพืช และ 5) ปัจจัยด้านการตลาดพบว่า ตลาดข้าวเปลือกทั้งที่ผ่านมาตรฐาน Organic Thailand และ IFOAM ไม่มีห่วงโซ่การตลาดที่มั่นคงและราคาไม่แน่นอน ทำให้เกษตรกรบางรายไม่แน่ใจที่จะผลิตข้าวแบบอินทรีย์ต่อไป (Table 2) ซึ่ง Pandey and Singh

(2012) กล่าวว่า การทำการเกษตรอินทรีย์ให้มีความยั่งยืนให้ยาวนานต้องทำให้ปัจจัยข้อจำกัดให้แคบลง ข้อจำกัดที่สำคัญคือตลาดรับซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นการทำให้ข้อจำกัดของการตลาดให้แคบลงคือการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ต้องเน้นการส่งออกเป็นหลักเพราะผลตอบแทนที่ได้มีความคุ้มค่าในการลงทุน แต่สินค้าเกษตรอินทรีย์ต้องเป็นที่ต้องการของตลาด ต้องมีการจ้างแรงงานในชนบทอย่างเข้มข้นเนื่องจากการทำเกษตรอินทรีย์อาศัยการปฏิบัติอย่างประณีต นอกจากนั้นหน่วยงานภาครัฐต้องมีการสื่อสารนโยบายอย่างชัดเจนรวมถึงให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อความสำเร็จนอกเหนือจากความสามารถของเกษตรกร ซึ่งในการศึกษานี้พบว่า ข้าวสังข์หยดมีปัญหาการตลาดและราคาผลผลิตไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับ พินิตพิมพ์ และคณะ

Table 2 Limiting factors for Sangyod organic rice production

Limiting factors	n=280	%
1. Human asset		
- Spent time in organic fields more than chemical fields	213	76.07
- Aged farmers with health problems (mean 58.8 yrs old)	152	54.29
- Without inheritance	143	51.07
2. Physical asset		
- Not certified rice mill	266	95.00
- Flood in low land paddy fields	202	72.14
- Drought	157	56.07
- Inaccess of rice field	133	47.50
- Contaminated from adjacent rice field	131	46.79
- Low soil fertility	115	41.07
3. Financial asset		
- High labor cost (average 1,815 baht/rai)	109	38.93
- High cost in buffer zone building such as high bunds	101	36.07
4. Biological		
- Damage by storage pests	236	84.29
- Weed outbreak	231	82.50
5. Marketing		
- Market access	267	95.36
- Rice price uncertain	123	43.93

Noted: The issues on success for Sangyod organic rice production less than 35.00% were not showed.

(2557) กล่าวว่า เป็นเพราะเกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง ขณะที่ปัญหาการระบาดของศัตรูพืชและการดูแลรักษาแปลงนาข้าวเกษตรกรอาจต้องมีใช้แรงงานในการปฏิบัติอย่างประณีตเพิ่มขึ้น ส่วนปัญหาโรงสีข้าวที่ผ่านมาตรฐานอินทรีย์มีน้อย หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการร่วมกันเพื่อให้การสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น

ศักยภาพของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์

ศักยภาพของเกษตรกรที่ปลูกข้าวสังข์หยดตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ กลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน และกลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์พบว่า กลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรอง ส่วนใหญ่ มีศักยภาพในการจัดการดินและปุ๋ย ร้อยละ 98.46 การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 77.54 และการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 75.96 สำหรับกลุ่มที่ผ่านการรับรองระยะปรับเปลี่ยน มีศักยภาพในการจัดการดินและปุ๋ย ร้อยละ 87.60 การขนส่ง ร้อยละ 81.49 และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 80.17 ส่วนกลุ่มที่ผ่านการรับรอง มีศักยภาพในการจัดการดินและปุ๋ย ร้อยละ 100 การจดบันทึก ร้อยละ 89.36 และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ร้อยละ 85.11 ตามลำดับ โดยในภาพรวมพบว่า กลุ่มที่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้มากที่สุดคือ กลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์รองลงมาคือ กลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน และกลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ ส่วนข้อปฏิบัติตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์ที่เกษตรกรทั้งสามกลุ่มมีศักยภาพในการปฏิบัติตามได้น้อยมีความคล้ายคลึงกันคือ การจัดการน้ำ (ร้อยละ 52.14) การจัดการพื้นที่ปลูก (ร้อยละ 39.64) การแปรรูปหรือการสีข้าว (ร้อยละ 31.70) และการบรรจุภัณฑ์ (ร้อยละ 9.46) ตามลำดับ (Table 3) ทั้งนี้ บางฤดูกาล

เกิดปัญหาน้ำท่วม เกษตรกรไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาได้จึงถือว่าไม่ผ่านมาตรฐาน ส่วนการจัดการพื้นที่พบว่า แปลงใกล้เคียงเป็นแปลงเคมีถึงแม้ว่าได้ทำคันดินกันแล้วแต่ก็ไม่สูงพอทั้งนี้ข้อจำกัดด้านต้นทุน หากมีน้ำท่วมหรือไหลป่าเข้าแปลงนาถือว่าไม่ผ่านมาตรฐาน ขณะที่การสีข้าวพบว่า ถ้าข้าวเปลือกไม่ผ่านการสีข้าวกับโรงสีข้าวที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์หรือมาตรฐาน GMP ถือว่าไม่ผ่านมาตรฐาน ในส่วนของเกษตรกรที่ไม่ผ่านการรับรองและที่ผ่านการรับรองระยะปรับเปลี่ยนไม่ได้รับผลกระทบในประเด็นนี้มาก สำหรับการบรรจุภัณฑ์พบว่าส่วนใหญ่มีการจำหน่ายเป็นข้าวเปลือกและข้าวสารไม่มีการติดฉลากจึงถือว่าไม่ผ่านมาตรฐาน ขณะที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนรับซื้อข้าวเปลือกอินทรีย์จากสมาชิกนำมาสีข้าวที่โรงสีผ่านมาตรฐาน GMP และนำไปบรรจุภัณฑ์พร้อมติดฉลากเพื่อจำหน่ายจึงถือว่าผ่านมาตรฐาน จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรมีศักยภาพในการจัดการผลิตข้าวแบบอินทรีย์ได้ แม้ว่าบางประเด็นยังปฏิบัติได้น้อยอยู่ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้งพันธุ์ข้าวสังข์หยดที่นำมาปลูกเป็นพันธุ์ข้าวที่ได้รับความนิยมบริโภคและเป็นพันธุ์ข้าวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดพัทลุง (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2559) ซึ่ง Negi (2017) กล่าวว่า ศักยภาพในการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรคือการทำที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าเกษตรให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารสร้างโอกาสในการจ้างงานสำหรับคนในท้องถิ่นและลดปัญหาสุขภาพ รวมถึงการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งภาครัฐต้องนำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อความสำเร็จในการพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ในชนบท แต่เป็นที่สังเกตว่ามีบางประเด็นที่เกษตรกรสามารถปฏิบัติได้ไม่ยากแต่ถูกละเลยการปฏิบัตินั้นคือการจดบันทึก ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรอง และกลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน มีการจดบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติน้อย ซึ่งต่างจากกลุ่มที่ผ่านการรับรองข้าวอินทรีย์

Table 3 Percentage of farmers's practices of each group according to certification requirements of organic rice certification standard

Certification requirement	Not certified group		Conversion period group		Organic certified group		Total	
	n=65	%	n=121	%	n=94	%	n=280	%
1. Planted area management	29	44.62	37	30.79	45	47.61	111	39.64
2. Water sources	32	49.23	55	45.04	60	63.30	146	52.14
3. Soil and fertilizer management	64	98.46	106	87.60	94	100.00	264	94.29
4. Organic production requirements before harvest	49	75.96	96	79.63	80	84.77	225	80.50
5. Harvest, threshing and milling	50	77.54	97	80.17	80	85.11	227	81.21
6. Storage, transportation management	38	57.85	99	81.49	76	80.43	212	75.64
7. Rice mill	7	10.00	11	8.68	72	76.33	89	31.70
8. Packaging	4.5	6.92	10	8.26	12	12.77	27	9.46
9. Recording	35	54.36	83	68.32	84	89.36	202	72.14
Mean	37	56.99	71	59.02	69	73.56	178	63.43

สรุปผล

จากการศึกษาข้อจำกัดต่อความสำเร็จของการผลิตข้าวสังข์หยดเพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์พบว่า ตลาดไม่มีความมั่นคงและราคาผลผลิตไม่แน่นอน ขาดแคลนโรงสีข้าวที่ผ่านมาตรฐานอินทรีย์และ GMP พื้นที่นาประสบกับปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน มีการระบาดของศัตรูข้าวในโรงเก็บและวัชพืชในแปลงนา และเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงสูงวัย และไม่มีทายาทสืบทอดการทำนา ส่วนศักยภาพของเกษตรกรที่สามารถผลิตข้าวสังข์หยดพัทลุงตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์ 9 ข้อ พบว่าข้อที่เกษตรกรมีความสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานได้มากคือ การจัดการดิน การจัดการก่อนการเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การจัดการเก็บรักษา และการขนส่ง ส่วนข้อที่เกษตรกรมีความสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานได้น้อยคือ การจัดการพื้นที่ปลูก การจัดการน้ำ การแปรรูปหรือการสีข้าว และการบรรจุภัณฑ์

ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ทำนาข้าวสังข์หยดอินทรีย์ของจังหวัดพัทลุงได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์เพิ่มขึ้นและเกิดการขยายผลเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ในวงกว้าง หน่วยงานภาครัฐจึงควรส่งเสริมเกษตรกรโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามมาตรฐานอินทรีย์อย่างเข้มข้นให้กับกลุ่มที่ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ รวมถึงการพัฒนาโรงสีข้าวให้ผ่านมาตรฐานอินทรีย์และ GMP และสร้างช่องทางการตลาดทั้งภายในและต่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร. 2559. สถานการณ์ข้าวสังข์หยดจังหวัดพัทลุง ปี 2558/59. เอกสารข้อมูลอัดสำเนา. สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- จิตรา จันโสด, วานิด รอดเนียม และเปลื้อง สุวรรณมณี. 2560. ผลของจำนวนต้นกล้าต่อกอกต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของข้าวสังข์หยด. วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ 20 ฉบับพิเศษ 109-113.
- พนิตพิมพ์ สิทธิศักดิ์, พัชรี ทูมทอง และนศเรศ รัศมิ์. 2557. การผลิตและการตลาดข้าวสังข์หยดของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง. วารสารแก่นเกษตร 42 ฉบับพิเศษ 1: 493-498.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง. 2559. ข้อมูลพื้นฐานการผลิตพืช ปี 2558 จังหวัดพัทลุง. เอกสารข้อมูลอัดสำเนา. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อรกช เก็จพิรุฬห์. 2555. การสร้างแรงจูงใจในการปลูกข้าวอินทรีย์ด้วยการวิจัย. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน 5(1) : 113-124.
- Ellis, F. 2003. Livelihood and rural poverty reduction in Malawi. *World Dev.* 31(9): 1495-1510.
- FiBL and IFOAM. 2019. The World of Organic Agriculture – Statistic & Emerging Trends 2019. International Federation of Organic Agriculture Movements. Accessed September 25, 2017 Available from <http://shop.fibl.org>.
- Negi, P. 2017. Potential of organic farming for sustainable agriculture in Uttarakhand. *Inter J of Sci Res.* 6(1): 641-644.
- Pandey, J. and A. Singh. 2012. Opportunities and constraints in organic farming: An Indian perspective. *J of Sci Res BHU.* 56: 47-72.
- Surekha, K, K. V. Rao, N. S. Rani, P. C. Latha and R. M. Kumar. 2013. Evaluation of organic and conventional rice production systems for their productivity, profitability, grain quality and soil health. *Agrotechnol S11:* 006. doi:10.4172/2168-9881.S11-006.